

İLKÖĞRETİM I. AŞAMA SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SINIFTA GÖZLEMLEDİKLERİ PROBLEM DAVRANIŞLAR

Öğrt. Gör: Fatma SADIK
Ç.Ü. Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri ABD

ÖZET

Bu araştırma, İlköğretim I. Aşama (1-5. sınıf) sınıf öğretmenlerinin sınıfta gözlemledikleri problem davranışları belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma, 1999-2000 eğitim-öğretim yılında Adana ili Yüreğir ve Seyhan merkez ilçelerinden tesadüfi küme örnekleme yöntemi ile seçilen 19 ilköğretim okulunda görev yapan 321 sınıf öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Veriler, araştırmacı tarafından ilgili literatürden yararlanılarak ve uzman görüşüne başvurulmuş geliştirilen anket formu ile elde edilmiştir.

Öğretmenlerin problem davranış olarak tanımladıkları öğrenci davranışları genellikle kişiye ve eşyalara karşı saldırganlık içeren davranışlardır. Çocuğun ders çalışma beceri ve alışkanlıklarından, gelişim özelliklerinden kaynaklanan davranışlar (sağa-sola bakınmak, ders dışında başka bir işle uğraşmak vb.) “kısmen” problem davranış olarak tanımlanmıştır. “En sık” gözlenen problem davranışlar; verilen görevleri yapmamak, sınıfta bir şeyler yemek, ders dışında bir işle uğraşmaktır. Hırsızlık, arkadaşlarıyla kaba ve küfürlü konuşmak, öğretmenlerin “en ciddi” gördükleri problem davranışlardır. Yönetimi “en zor” olarak nitelendirilen öğrenci davranışları; hırsızlık, öğretmenin ve arkadaşlarını sözünü keserek konuşmak ve saldırganlıktır. Her sınıfta ortalama 5 öğrenci sorunlu öğrenci olarak tanımlanmış ve bu öğrencilerin erkek öğrenciler olduğu belirtilmiştir. Öğretmenler, problem davranışların yönetimine gereğinden fazla zaman harcadıklarını ve “ara sıra” sorunlar yaşadıklarını belirtmişler, aileyi, çocuğun okul dışındaki arkadaş çevresini ve kalabalık sınıfları problem davranışların temel nedenleri olarak göstermişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sınıf Yönetimi, Öğretim Yönetimi, Davranış Yönetimi, Problem Davranışlar, İlköğretim

ABSTRACT

The purpose of this study is to identify the disruptive behaviours observed by the primary school teachers in their classrooms. The population of the study included primary school teachers (N: 321) from 19 primary schools located in two parts of Adana, Yüreğir

and Seyhan, 1999-2000 academic year. Random proportional sampling was used for the selection of the subjects for data collection. The questionnaire developed by the researcher in the light of the related literature and the specialists' views was used in order to obtain the required data. The result of the study can be described as follows:

The students' misbehaviours described as discipline problems by the teachers were mainly the physical aggression towards people and school property or the property of the others such as disturbing others, fighting, stealing, using abusive language, destroying others' property, making disruptive sounds,...etc. The behaviours related to the students' abilities, attitudes and their study skills (not following the directions, not attending the tasks, talking without permission,...etc.) were generally described as "mild misbehaviours" by the teachers. The most common problems encountered by the teachers were failing to complete the tasks, eating in the classroom, engaging in the inappropriate work, ...etc.). Behaviours such as stealing, using swearing words, lying, destroying the others' property were viewed as the most serious problems for the teachers. However, the most serious problems which were difficult to handle for the teachers were talking without permission or interrupting the others, being assultive,...etc.

In general, the teachers described at least five students as "disruptive" in their classrooms and they reported that these were male students. Although the teachers claimed that they spent too much time handling these problems they have still experienced such kind of issues in their classrooms. The family background, friends, crowded classrooms, and the society were shown as the causes of these problem behaviours.

Key Words: Classroom Management, Instructional Management, Behaviour Management, Misbehaviour, Primary School

Giriş

Eğitimin temel amacı kuşkusuz yetişmekte olan çocukların ve gençlerin topluma sağlıklı ve verimli bir şekilde uyum sağlamalarına yardım etmek, yeteneklerini keşfedip eğitim yoluyla geliştirerek etkili vatandaş olarak yetiştirmektir. Özellikle örgün eğitimin başlangıcı olan ilköğretimde bu amaçların gerçekleşmesi çok önemlidir. Çünkü ilköğretim çocuğu yetişkin yaşamında alacağı görevler için hazırlar. Bu öğretim basamağında kazanılan bilgi, beceri, alışkanlık ve değerler çocuğun sadece öğrenim yaşantılarını değil kendine, topluma, kendi dışındaki dünyaya karşı iletişim becerilerini ve yaşam biçimini de büyük ölçüde etkilemektedir (Senemoğlu, 1992; Brophy, 1988; Varış, 1988).

Herkesçe bilinen bir gerçek vardır ki o da, nitelikli eğitim ve öğretimin bu amaç doğrultusunda yapılandırılmış en uygun öğrenme ortamında gerçekleştiğidir. Özel bir ortamda bir öğrenciye bireysel olarak özel ders vermek, alan bilgisi, öğretim yöntemleri ve öğrencilerin gelişim özellikleri hakkında yeterli bilgiye sahip olan öğretmen için oldukça

kolay bir iş olabilir. Fakat aynı öğretmen 40-50 kişilik bir sınıfta, aynı anda öğretim yapmakla görevlendirildiğinde daha da aşılması zor bir işle karşı karşıya kalmaktadır (Brophy, 1988). Sınıfta yer alan öğrencilerin sayısı, hazır bulunuşlukları, okula karşı tutumları göz önüne alındığında sınıf ortamında kısa sürede çok sayıda olayla karşılaşılması doğaldır. Bu nedenle öğretmenler sadece grubun merkezi eğilimine göre değişen aktiviteleri planlamak ve uygulamak değil, aynı zamanda çocukların değişen ihtiyaçlarını karşılamak için atik olmak, sadece biraz tahmin edilebilen olayların oluşumuna karşı cevap vermek zorundadırlar. Öğrenci başarısı, zamanın etkili kullanımı, grup yönetim stratejileri, öğretim yöntemleri, iletişim ile sınıf yönetimi arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalardan elde edilen ortak sonuç; öğretmenliğin oldukça kompleks bir çalışma ortamında yürütülen karmaşık bir meslek olduğudur. Öğretmenler, orkestrayı yöneten bir şef gibi etkili bir yönetim sistemini oluşturmanın yanında olayları sürekli izleyerek, davranışlar düzeni tehdit edici hale geldiğinde mümkün olduğu kadar çabuk tepki vererek düzeni korumak zorundadır. (Evertson ve Harris, 1992; Weber, 1986).

Bu sonuçlar, öğretim işinin belli bir düzen içinde meydana gelmesinde, öğretim aktivitelerinin sınıf yönetim davranışları ile gerçekleştirilmesinin gereklilik ve önemini ortaya koymaktadır. Etkili bir yönetim; öğrencilerin eğitim etkinlikleri içinde veya dışında planlı davranmalarını sağlayıp katılımlarını en yüksek düzeyde tutarak öğrenmeleri kalıcı kılma, öğretim zamanını en iyi şekilde kullanma aynı zamanda düzeni bozan istenmeyen (problem) davranışları en aza indirme açısından gereklidir. Sınıf yönetiminin sınıftaki yaşamın her bir yönüyle ilgili olması nedeniyle onu bir bütün olarak öğretim aktivitelerinden ayırmak zordur. Öğretmenlerin sınıftaki öğretme etkinliklerinde ne kadar iyi performans gösterdiklerinin geniş oranda onların insani sorunları yönetmede ne kadar iyi olduklarına bağlı olması, sınıf yönetiminin daha çok önem verilmesi gereken bir konu alanı olduğunu göstermektedir (Turanlı, 1995). Nitekim sınıf yönetimi ile ilgili son zamanlarda yapılan çalışmaların büyük ölçüde sınıflardaki davranış problemleri, öğretmenlerin bu problem davranışları ne kadar ciddi bulduğu, sınıflarda en fazla hangi problem davranışlarla karşılaşıldığı üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Çünkü 21. Yüzyıla girdiğimiz şu günlerde gerek dünyada, gerekse ülkemizde öğretmen, yönetici, aileler ve toplum, okulların karşı karşıya kaldığı temel sorunun istenmeyen davranışların yönetimi olduğu konusunda hemfikirdirler.

Öğretmenler genellikle bu davranışların nedenlerini aile ve çocuğun okul dışındaki arkadaş çevresine bağlayıp medyada şiddet içeren yayınlara atıfta bulunurken (Curwin ve Mendler, 1998; Burden, 1995), aileler; okulların çocuklar için yeterli olmadığını ya da okulların çocuklardan çok fazla şey beklediğini iddia etmektedir. Yöneticilerin açıklamaları ise genellikle öğrencilerin öğrenmeyle fazla ilgilenmediği, öğretmenlerin umursamadıkları, ailelerin de şikayet etmeyi sevdiği şeklindedir (Johnson, Oswald ve Adey, 1993). Bu

durum okullardaki problem davranışlar hakkında yapılan tartışmaların çoğu zaman davranışın türüne göre geçerli fikir ve söylentilerden oluştuğu şeklinde yorumlanabilir. Sınıf ortamının, çocukların evin dışındaki zamanlarının büyük çoğunluğunu harcadıkları yer olduğu göz önüne alındığında etkili öğrenmelerin oluşması, olumsuz davranışların değiştirilmesi ve başarılı toplumsallaşmanın gerçekleşmesi için pozitif değişkenleri belirleyici bir çaba içerisinde çocukların bu ortamda nasıl davrandıklarının dikkatli bir biçimde gözlenmesi ve belirlenmesi gerekliliği açıktır (Akkök, Askar ve Sucuoğlu, 1995).

İlgili literatür, sınıfta meydana gelen istenmeyen (problem) davranışların yönetimini daha yapıcı bir şekilde ele almak için, problem davranışların nedenlerinin (Cunningham, Sugawara, 1989; Karlin ve Berger, 1972; Kauffman, Mostert, Trent ve Hallahan, 1998), türlerinin, en sık karşılaşılan ve öğretmenler tarafından yönetimi “en zor” olarak nitelenen problem davranışların tanımlaması gerekliliğine işaret etmektedir (Burden, 1995; Greenlee ve Ogletree, 1993; Borg ve Falzon, 1989; Shores, Gunter, Denny ve Jack, 1993; Karlin ve Berger, 1972). Bu konuda yapılan çalışmaların ortaöğretimde yoğunlaşmış, ilköğretimde yetersiz kaldığı vurgulanan bir diğer noktadır (Merrett ve Wheldall, 1984; Merrett ve Wheldall, 1998). Ülkemizde, öğrencilerin problem davranışları ve yönetiminin yıllardır toplumu ilgilendiren bir eğitim sorunu iken, özellikle 1970’lerden sonra daha sık gündeme geldiği, disiplin ve yönetimin bilimsel çalışmalara konu olduğu görülmüştür. Oktay (1976) tarafından yapılan çalışma ülkemizde disiplin uygulamaları konusunda yapılan ilk kapsamlı araştırmadır. Ortaokullardaki disiplin problemlerini inceleyen bu araştırmada, Konya ve İstanbul illerindeki 26 ortaöğretim kurumunda disiplin cezası alan davranışlar incelenmiştir. Bu davranışlar görülme sıklıklarına göre; öğretmene saygısızlık, okuldan kaçma, okul ya da sınıf disiplinin bozma ve kopa çekme olarak sıralanmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre her iki ilde de disiplin cezası alan öğrencilerin %73,2’ si erkektir (Akt: Eripek, 1980).

Bir diğer araştırmada Koç, Dutar ve Ayhan (1977), Konya liselerinde disiplin problemlerini, nedenlerini ve uygulanan cezaları incelemişlerdir. Görülme sıklıklarına göre disipline aykırı davranışlar; okulun görgü kurallarına uymamak, arkadaşlarına sataşmak, sigara içmek, öğretmene saygısızlık, tehdit ve saldırı olarak belirtilmiştir. Disiplin olaylarının nedenleri sosyo-ekonomik koşullara ve okullardaki öğretmen-yönetici ve öğrenciler arasındaki iletişim yetersizliğine bağlanmış, okul disiplin kuruları tarafından öğrencilere verilen en yaygın ceza, bir günden bir yıla kadar okuldan uzaklaştırma olarak tespit edilmiştir. Ulaşılabilen diğer araştırmalar, ülkemizde sınıf yönetimi ve disiplin alanında yapılan araştırmaların genel olarak ortaöğretim kurumlarında yoğunlaştığını, öğretmen ve yöneticiler tarafından gözlenen problem davranışlar, gözlenme sıklıkları ve verilen disiplin cezalarının incelendiğini göstermektedir (Onur, 1976, Akt: Türkeç, 1986; Eripek, 1980; Türkeç, 1986; Uysal, 1991). Bu nedenle ilköğretim okullarında problem davranışlar ve yönetimi ile ilgili sınırlı sayıda araştırmaya ulaşılabilmektedir.

Gözütok (1993), “Öğretmenlerin Dayağa Karşı Tutumları Ve Okullarda Uygulamaları” adlı çalışmasında, okullarda disiplin sağlama yöntemlerinden biri olarak kullanılan fiziksel cezaya (dayak) ilişkin öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının tutumlarını ve okullarda bedensel ceza uygulamalarını belirlemeye çalışmıştır. 100 öğretmen aday ve ilköğretim birinci sınıflar hariç diğer sınıflardan toplam 596 öğrenci üzerinde yapılan araştırmada veri toplama aracı olarak “Öğretmen Kişisel Bilgi Formu”, “Tutum Ölçeği” ve “Anket” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin dayağa karşı “orta” düzeyde bir tutuma sahip oldukları ve öğretmenlerin haftada bir kez fiziksel cezaya başvurdukları bulunmuştur. En çok kullanılan fiziksel cezalandırma biçimlerini öğrenciler, “tokat atma”, “kulak çekme”, “saç çekme”, “tebeşir-silgi fırlatma”, “sopayla vurma” olarak sıralamışlardır. Bu sonuçlar, dayağın her kademe ve sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda ciddi boyutlarda varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

Güven (1998), Malatya il genelinde görev yapan sınıf öğretmenlerinin öğretmenlik meslek bilgi ve becerilerine ilişkin yeterlilik düzeylerini 8 alt boyutta incelemiştir. Araştırmada incelenen boyutlardan biri, sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimi ve disiplini ile ilgili yeterlilik düzeyleridir. Araştırma sonucunda sınıf yönetimi ve disiplin ile ilgili öğretmenlerin yeterlilik düzeylerini belirlemek amacıyla hazırlanan 13 davranıştan; “sınıf içinde veya sınıf dışında karşılaşılan öğrenci sorunlarını çözerek öğrenme ortamına zemin hazırlama”, “öğrencilerin duygu ve düşüncelerini anlatabilmeleri için zemin hazırlama” ve “her öğrencinin yeteneğine uygun veya potansiyellerini yeteneğe dönüştürebilecek işleri aralarında pay etme” şeklinde ifade edilen davranışların, sınıf öğretmenleri tarafından en çok yerine getirilen davranışlar olduğu, “pekiştirme kullanma” davranışının ise çok az öğretmen tarafından yerine getirildiği bulunmuştur (Güven, 1998, 26-28).

İlköğretim okullarında problem davranışlar ve yönetimi ile ilgili ulaşılabilen araştırmaların, hangi öğrenci davranışlarının problem olarak tanımlandığı, bu davranışların gözlenme sıklığı, önem dereceleri, sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimi konusunda kendi yeterliliklerine dair düşünceleri ve yönetiminde zorlandıkları problem davranışlar ile ilgili boyutlara açıklık getirmediği görülmektedir. Ülkemizde sınıf yönetiminin yeni bir alan oluşu ve bu alandaki çalışmaların ortaöğretim okullarında yoğunlaşması gerekçesi ile bu araştırmada temel olarak ilköğretim okullarında karşılaşılan problem davranışlar ile ilgili durum saptaması yapılmaya gereksinim duyulmuştur. Bu sonuçlardan hareket edilerek araştırmada çözümü aranan problem cümlesi şu şekilde ifade edilebilir.

“İlköğretim I. aşama sınıf öğretmenlerinin, sınıf içinde gözlemledikleri problem davranışlar nelerdir?”

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, İlköğretim I. aşama sınıf öğretmenlerinin sınıf içinde gözlemledikleri problem davranışlarla ilgili durum saptaması yapmaktır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranmıştır.

- 1- Öğretmenlerce, sınıf içinde “problem davranış” olarak tanımlanan öğrenci davranışları nelerdir?
- 2- Öğretmenlerce, sınıf içinde gözlemlenen problem davranışların sıklığı nedir?
- 3- Öğretmenlerce, sınıf içinde gözlemlenen problem davranışların önem derecesi (ciddiliği) nedir?
- 4- Öğretmenlerce, sınıf içinde yönetimini en zor olarak nitelendirilen problem davranışlar nelerdir?
- 5- Öğretmenlerce, sınıf içinde en fazla problem davranışı hangi cinsiyetteki öğrenciler göstermektedir?
- 6- Öğretmenlerce, sınıf içinde sürekli problem davranış gösterdiği belirtilen öğrencilerin sayısı nedir?
- 7- Öğretmenler, sınıftaki problem davranışları yönetmeye ne kadar süre ayırmaktadırlar?
- 8- Öğretmenler, sınıftaki problem davranışları yönetmede kendilerini ne derecede yeterli bulmaktadırlar?
- 9- Öğretmenler, sınıftaki problem davranışların nedenleri hakkında ne düşünmektedirler?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, “İlköğretim I. Aşama Sınıf Öğretmenlerinin Sınıfta Gözlemledikleri Problem Davranışlar” ı belirlemek amacıyla yapılmış tarama modelinde betimsel bir çalışmadır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın çalışma evrenini, Adana ili merkez ilçelerinde (Seyhan-Yüreğir) 1999-2000 öğretim yılında eğitim-öğretim yapan ilköğretim okullarında görev yapan I. aşama sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Çalışma evreninin büyük olmasından dolayı örneklem alma yöntemine gidilmiştir. Evreni temsil edecek sınıf öğretmenlerinin seçimi, örneklem seçiminde temel kural olan “yansızlık ilkesi” ne uyularak “tesadüfi küme örneklem” yöntemi ile yapılmıştır. Okulların sosyo-ekonomik düzeylerinin belirlenmesinde Adana İli Milli Eğitim Müdürlüğü’nde görevli ilköğretim müfettişleri bilirkişi olarak belirlenmiş ve okulların sosyo-ekonomik düzeyleri bilirkişilerin yardımı ile alt-orta-üst olmak üzere sınıflandırılmış, Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı ve Sınıf Öğretmenliği Bölümü’nde görev yapan öğretim elemanlarının önerileri doğrultusunda Adana ili merkez ilçelerinde (Seyhan-Yüreğir) bulunan özel okullarda (toplam 11 okul) araştırma kapsamına alınmıştır. Çalışma evreni ve örneklemdeki okul sayıları, örneklem alınan okullar, sosyo-ekonomik düzeyleri, buldukları merkez ilçeler, görev yapan öğretmen sayıları, uygulama yapılan öğretmen sayıları, cevaplanan anket sayıları, geçerli anket sayıları ve uygulama oranları Tablo-1’ de görülmektedir.

Tablo-1
Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Çalışma Evreni ve Örneklem Alınan Okul, Okullarda
Görev Yapan Öğretmen, Uygulanan ve Geçerli Anket Sayılarının Dağılımı

Okulların SED Düzeyleri	Çalışma Evreninde Okul Sayısı	Örneklem Alınan Okul sayısı	Örneklem Alınan Okullarda Görev Yapan Sınıf Öğretmeni Sayısı	Uygulama Yapılan Öğretmen Sayısı	Yanıt Verilen Anket Sayısı	Geçerli Anket Sayısı	Yanıtlanma Oranı %
Alt-SED	68	8	190	184	156	149	78.0
Orta-SED	51	5	116	114	82	80	69.0
Üst-SED	20	4	118	118	60	54	46.0
ÖZEL	11	2	53	53	41	38	72.0
TOPLAM	150	19	477	469	339	321	67.0

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Bunun iki nedeni vardır. Birinci neden, ilköğretim sınıflarındaki problem davranışlar üzerine yapılmış ilgili araştırmalar incelendiğinde veri toplama aracı olarak anket kullanıldığı ve anketlerdeki genel içeriğin ortak olduğu, öğretmenlere genellikle problem davranışı nasıl tanımladığı, “en sık” rastlandığı, “en ciddi” ve çözümünü “en zor” olarak nitelendirdiği problem davranışlar hakkında sorular sorulduğunun görülmesidir. (Ziv, 1970, Wickman, 1928; Akt: Borg ve Falzon, 1990, 20; Borg ve Falzon, 1989; O’Leary ve Sanderson, Rosen ve Taylor, 1990; Merrett ve Wheldall, 1984, 1988; Greenlee ve Ogletree, 1993). İkinci neden ise daha geniş bir örneklem grubuna ulaşarak bu alanda ülkemizde yapılan ilk çalışmalardan biri olması nedeniyle elde edilen sonuçların evrendeki genellenebilirliğini arttırmak, ve ilköğretim okullarındaki sınıf içindeki gözlenen problem davranışların genel durumunu gösterebilmektir. Bu kararın alınmasında Merrett ve Wheldall (1988)’ in, Fields (1986)’ın aynı amaçla yaptığı araştırmayı küçük bir örneklem grubu üzerinde yapması nedeniyle eleştirmesi ve 1984 yılında kendi yaptıkları araştırmayı daha büyük bir örneklem üzerinde 1988 yılında tekrarlamaları da etkili olmuştur. Anketin geliştirilmesi sürecinde yukarıda belirtilen araştırmaların veri toplama araçları incelenmiş, 1998-1999 öğretim yılı içinde farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki ilköğretim okullarında farklı (1-5) sınıf düzeylerinde öğretmenlik yapan I. aşama sınıf öğretmenleri ile görüşmeler yapılarak, sınıf ortamında gözlemledikleri ve onlara göre problem olan öğrenci davranışları ile ilgili görüşleri alınmıştır.

Bu görüşler doğrultusunda öğretimsel, yönetsel, bireysel ve grup davranış örneklerinden oluşan 112 maddelik öğrenci davranışları listesi uzman görüşünü almak amacı ile Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı ve Sınıf Öğretmenliği Bölümü’nde görev yapan öğretim elemanlarına sunulmuştur. Gelen eleştiriler ve öneriler doğrultusunda listede yer alan problem davranış örneklerinin sayısı 61 madde olarak yeniden düzenlenmiştir. Anket sorularının ve listede yer alan problem davranış örneklerinin sınıf öğretmenleri tarafından anlaşılabilirliğini kontrol etmek amacı ile farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki ilköğretim okullarında I. aşamada değişik sınıf düzeylerinde (1-5) öğretmenlik yapan 30 sınıf öğretmeni ile pilot uygulama yapılmıştır. Düzeltme ve geliştirme işlemleri tamamlanarak son biçimi verilen anket, iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm kişisel bilgilere yönelik, ikinci bölüm ise araştırma probleminin incelenmesine yönelik sorulardan meydana gelmektedir. Veri toplama aracı olarak geliştirilen anket toplam 21 sorudan oluşmaktadır.

Öğretmenlere listede verilen öğrenci davranışlarını problem davranış olarak niteleyip nitelendirmedikleri (evet-kısmen-hayır), sınıflarında hangi sıklıkta gözlemedikleri (her zaman-genellikle-ara sıra-hiç), farklı derslerde problem davranışları gözleme sıklığı (her zaman-genellikle-ara sıra-hiç), problem davranışların önem dereceleri (çok önemli, önemli, önemli değil-hiç önemli değil),yönetimini en zor olarak nitelendirdikleri davranışlar, sınıflarında ortalama kaç öğrencinin sürekli problem davranış gösterdiği, bu öğrencilerin cinsiyeti, sınıfta düzeni sağlamaya gereğinden fazla zaman ayırıp ayırmadıkları konusundaki düşünceleri (her zaman-genellikle-ara sıra-hiç), kendilerini ne derecede yeterli buldukları (her zaman-genellikle-ara sıra-hiç) ve sınıf içindeki problem davranışların nedenleri hakkındaki görüşleri (evet-kısmen-hayır) sorulmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, Kasım 1999-Ocak 2000 tarihleri arasında toplanmış, sınıflandırılarak bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde SPSS paket programı kullanılmış, verilerin frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır.

Bulgular

1- Öğrencilerin Problem Davranışları İle İlgili Bulgular

Uygulamaya katılan öğretmenler veri toplama aracında kendilerine verilen 61 öğrenci davranışının %36' sına "evet" cevabı vererek, bu davranışları sınıf içinde öğretimi aksatan, düzeni bozan problem davranışlar olarak nitelendirmişlerdir.

Tablo-2 incelendiğinde genel olarak, arkadaşlarına karşı saldırgan davranışlar sergilemek (dürtmek, itmek, ısırma, tekme atmak vb.) %67.0, hırsızlık %58.9, arkadaşlarıyla kaba ve küfürlü konuşmak %55.1, arkadaşlarından izin almadan onların çantalarını karıştırmak %55.1, arkadaşlarının okul eşyalarını çizmek, yırtmak, kırmak, bozmak %54.2, sürekli konuşarak diğer öğrencileri rahatsız etmek %50.8 ilk sıralarda problem davranış olarak tanımlanan davranışlardır. Elindeki bir nesne ile sıra, kapı ya da duvarlara vurarak gürültü yapmak, arkadaşlarına kafa tutmak, saygısız konuşmak, dersi aksatmaya yönelik kasti konuşmak, belirlenen sınıf içi kurallara uymamak, öğretmene kafa tutmak, saygısız konuşmak, arkadaşlarıyla alay etmek, dersle ilgisi olmayan konularda sürekli konuşmak, birbirlerini şikayet etmek, sınıf düzenini bozan problem davranış onaylamak ya da taklit etmek, karşı cinsten arkadaşlarına karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergilemek, arkadaşlarından izin almadan onların okul araç-gereçlerini kullanmak, farklı düşünen öğrencileri kendi gibi davranmaya zorlamak, sırayı karalamak, çizmek ve sıra ve sandalyenin üstüne çıkmak davranışları öğretmenlerin uygun olmayan davranışlar olarak tanımlandığı diğer davranışlardır.

Tablo-2
Problem Davranış Olarak Tanımlanan Öğrenci Davranışlarının Dağılımı

ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARI	f	%
1. (28) Arkadaşlarına karşı saldırgan davranışlar sergilemek (dürtmek, itmek, vb.)	195	60.7
2. (44) Hırsızlık	189	58.9
3. (13) Arkadaşlarıyla kaba ve küfürlü konuşmak	178	55.1
4. (12) Arkadaşlarından izin almadan onların çantalarını karıştırmak	177	55.1
5. (35) Arkadaşlarının okul eşyalarını çizmek, yırtmak, kırmak ya da bozmak		
5. (37) Yalan söylemek	174	54.2
6. (9) Sürekli konuşarak diğer öğrencileri çalışmalarında rahatsız etmek	171	53.3
7. (10) Arkadaşlarının malzemelerine/eşyalarına karışarak rahatsız etmek	163	50.8
8. (2) Elindeki bir nesne ile kapı, sıra ya da duvarlara vurarak gürültü yapmak	159	49.5
9. (14) Arkadaşlarına kafa tutmak, saygısız konuşmak		
9. (27) Dersi aksatmaya yönelik kasti konuşmak	157	48.9
10. (4) Belirlenen sınıf içi kurallara uymamak	153	47.7
11 (38) Öğretmene kafa tutmak ve saygısız konuşmak	152	47.4
12. (15) Arkadaşlarıyla alay etmek (hata ya da fiziksel özürleriyle)	151	47.0
13. (26) Dersle ilgili olmayan konularda sürekli ve gereksiz konuşmak (gevezelik)	148	46.1
14. (55) Birbirlerini şikayet etmek	142	44.2
15. (53) Sınıf düzenini bozan problem davranışı onaylamak ya da taklit etmek	141	43.9
16. (50) Karşı cinsten arkadaşlarına/öğrencilere karşı olumsuz tutum ve davranışlar sergilemek(düşmanlık, gerilim, birbirini desteklememe vb.)	134	41.7
17. (11) Arkadaşlarından izin almadan onların okul araç-gereçlerini kullanmak	133	41.4
18. (52) Farklı düşünen öğrencileri kendi gibi davranmaya zorlamak	132	41.1
19. (32) Sırayı karalamak, çizmek	122	38
20. (33) Sıra ya da sandalyenin üzerine çıkmak	118	36.8

2- Problem Davranışların Gözlenme Sıklığı İle İlgili Bulgular

Öğretmenlerin sınıf içinde “en sık” gözlemedikleri problem davranışlar” Tablo-3’ de görülmektedir.

Tablo-3
Sınıf İçinde En Sık Gözlemlenen Problem Davranışların Dağılımı

PROBLEM DAVRANIŞLAR	f	%
1. (7) Verilen görevleri yapmamak	233	73.5
2. (1) Sınıf içinde bir şeyler yemek (sakız, şeker, kağıt vb. objeleri çiğnemek)		
3. (30) Arkadaşlarının söz ve davranışlarından alınmak	229	71.3
4. (19) Herhangi bir nesne ile meşgul olmak	228	71.0
5. (4) Belirlenen sınıf içi kurallara uymamak	225	70.1
6. (17) Ders dışında bir işle uğraşmak		
7. (2) Elindeki bir nesne ile kapı, sıra ya da duvarlara vurarak gürültü yapmak	221	68.8
8. (39) Dersle ilgili aktivitelere katılmamak	216	67.3
9. (36) Çekingenlik	215	67.0
10. (49) Komiklik yapmak (soytarılık, şaklabanlık vb.)	214	66.7
11. (25) Ödevlerini eksik ya da gelişigüzel yapmak	213	66.4
12. (6) Çalışmaya başlarken ve bitirirken yavaş davranmak	210	65.4
13. (37) Yalan söylemek	209	65.1
14. (14) Arkadaşlarına kafa tutmak, saygısız konuşmak	208	64.8
15. (3) Sırayı ileri geri oynatmak		
16. (47) Arkadaşlarının ödevlerinden kopya çekmek	204	63.6
17. (46) Kıskançlık	203	63.2
18. (40) Sorumluluk almayı istememek	201	62.6
19. (31) Utangaçlık	199	62.0
20. (24) Ders araç-gereçlerinin eksik olması		
21. (22) Sırasında düzgün oturmamak	197	61.4
22. (13) Arkadaşlarıyla kaba ve küfürlü konuşmak		
23. (23) Ders araç-gereçlerini temiz kullanmamak	196	61.1
24. (58) Grup ve küme üyeliğindeki değişikliklere uyum göstermemek	194	60.4
25. (26) Dersle ilgisi olmayan konularda sürekli ve gereksiz konuşmak (gevezelik)	193	60.1

Tablo-3'de görüldüğü gibi ilköğretim I aşama sınıflarında en sık gözlemlenen problem davranışlar; verilen görevleri yapmamak %73.5, sınıf içinde bir şeyler yemek %71.3, arkadaşlarının söz ve davranışlarından alınmak %71.3, herhangi bir nesne ile meşgul olmak %71.0, belirlenen sınıf içi kurallara uymamak %70.1, ders dışında bir işle uğraşmak, elindeki bir nesne ile kapı, sıra ya da duvarlara vurarak gürültü çıkarmak %68.8, dersle ilgili aktivitelere katılmamak %67.3, çekingenlik %67.0, komiklik yapmak %66.7, ödevlerini gelişigüzel yapmak %66.4, çalışmaya başlarken ve bitirirken yavaş davranmak %65.4 davranışlarıdır.

3- Problem Davranışların Önem Derecesi İle İlgili Bulgular

Öğretmenlerin sınıfta düzeni ciddi boyutlarda bozan, öğretimi aksatan davranışlar olarak nitelendirdikleri öğrenci davranışları Tablo-4’ de verilmiştir.

Tablo-4
Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf İçinde En Ciddi (Çok Önemli) Olarak Nitelendirdikleri Problem Davranışların Dağılımı

PROBLEM DAVRANIŞLAR	f	%
1. (44) Hırsızlık	262	81.6
2. (13) Arkadaşlarıyla kaba ve küfürlü konuşmak	246	76.6
3. (37) Yalan söylemek	243	75.7
4. (12) Arkadaşlarından izin almadan onların çantalarını karıştırmak	238	74.1
5. (15) Arkadaşlarıyla alay etmek (hata ya da fiziksel özürleriyle)	227	70.7
6. (28) Arkadaşlarına karşı saldırgan davranışlar sergilemek (itmek, vurmak, vb.)	222	69.2
7. (35) Arkadaşlarının okul eşyalarını çizmek, yırtmak, kırmak ya da bozmak	208	64.8
8. (14) Arkadaşlarına kafa tutmak, saygısız konuşmak	203	63.2
9. (38) Öğretmene kafa tutmak, saygısız konuşmak	202	62.9
10. (9) Sürekli konuşarak diğer öğrencileri çalışmalarında rahatsız etmek	186	57.9
11. (11) Arkadaşlarından izin almadan onların okul araç-gereçlerini kullanmak	170	53.0
12. (27) Dersi aksatmaya yönelik kasti konuşmak	169	52.6
13. (7) Verilen görevleri yapmamak	158	49.2
14. (34) Sınıf dolabını izinsiz kullanmak, karıştırmak	144	44.9

Tablo-4’de görüldüğü gibi ilköğretim I. aşama sınıflarında “en ciddi” problem davranışlar olarak nitelendirilen öğrenci davranışları; hırsızlık (%81.6), arkadaşlarıyla kaba ve küfürlü konuşmak (%76.6), yalan söylemek (%75.7), arkadaşlarından izin almadan onların çantalarını karıştırmak (%74.1), arkadaşlarının hata ya da fiziksel özürleriyle alay etmek (%70.7), arkadaşlarına karşı saldırgan davranışlar sergilemek (%69.2), arkadaşlarının okul eşyalarını çizmek, yırtmak, bozmak (%64.8), arkadaşlarına kafa tutmak, saygısız konuşmak (%63.2), öğretmene kafa tutmak, saygısız konuşmak (%62.9), sürekli konuşarak diğer çocukları çalışmalarında rahatsız etmek (%57.9), arkadaşlarından izin almadan onların okul araç-gereçlerini kullanmak (%58.0), dersi aksatmaya yönelik kasti konuşmak (%52.6), verilen görevleri yapmamak (%49.2) ve sınıf dolabını izinsiz kullanmak, karıştırmak (%44.9) davranışlarıdır.

4- Yönetimi “En Zor” Olarak Nitelendirilen Problem Davranışlar İle İlgili Bulgular

Tablo-5, sınıf öğretmenlerinin yönetimini “en zor” olarak nitelendirdikleri problem davranışların dağılımını göstermektedir.

Tablo-5
Sınıf Öğretmenleri Tarafından Yönetimi En Zor Olarak Nitelendirilen Problem Davranışların Dağılımı

PROBLEM DAVRANIŞLAR	f	%
Hırsızlık	33	10.3
Arkadaşlarının ve öğretmenin sözünü keserek sırası gelmeden konuşmak	23	7.2
Arkadaşlarına karşı saldırgan davranışlar sergilemek (dürtmek, itmek, vurmak)	17	5.3
Yalan söylemek	16	5.0
Belirlenen sınıf içi kurallara uymamak	15	4.7
Sürekli konuşarak diğer çocukları çalışmalarında rahatsız etmek	13	4.0
Birbirlerini şikayet etmek	11	3.4
Ders araç-gereçlerinin eksik olması	7	2.2
Arkadaşlarıyla kaba ve küfürlü konuşmak	6	1.9
Yanıdaki arkadaşı ile konuşmak	6	1.9

Tablo-5’de görüldüğü gibi ilköğretim I. aşama sınıf öğretmenlerinin yönetimini “en zor” olarak nitelendirdiği problem davranışlar yüzdelik sıralamalarına göre; hırsızlık, arkadaşlarının ve öğretmenin sözünü keserek sırası gelmeden konuşmak, arkadaşlarına karşı saldırgan davranışlar sergilemek, yalan söylemek, belirlenen sınıf içi kurallara uymamak, birbirlerini şikayet etmek, sürekli konuşarak diğer çocukları çalışmalarında rahatsız etmek vb. davranışlarıdır.

5- Sınıf İçinde Sürekli Problem Davranış Gösteren Öğrenci Sayısı ve Cinsiyeti İle İlgili Bulgular

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin % 68.2’ si sınıflarında sürekli problem davranış gösteren öğrenci sayısını 1-5, %28.7’ si ise 5-9 olarak belirtmiştir. Altı öğretmen sınıflarında 15-19 öğrencinin, 4 öğretmende sınıflarında 20 ve daha fazla öğrencinin sürekli problem davranışlar gösterdiği şeklinde görüş bildirmiştir. Öğretmenlerin yaklaşık %90’ ı sürekli problem davranış gösteren öğrencilerin erkek olduğunu belirtmiştir.

6- Sınıf İçinde Problem Davranışların Yönetimine Ayrılan Süre İle İlgili Bulgular

Sınıf öğretmenlerine sınıfta düzeni sağlama ve sınıf düzenini bozan davranışların yönetimi ile ilgili sorunlara gereğinden fazla zaman ayırdıklarını düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda, uygulamaya katılan sınıf öğretmenlerinin genel olarak %33.6'sının "her zaman", %35.8'inin "genellikle", %27.4'ünün "ara sıra" sınıfta düzeni sağlamaya ve problem davranışların yönetimi ile ilgili sorunlara gereğinden fazla zaman ayırdığını düşündüğü sonucu elde edilmiştir. Sınıf düzenine ve problem davranışların yönetimine gerektiği kadar zaman ayırdığını düşünen öğretmenlerin yüzdesi ise 3.1'dir. Bu durum, sınıfta düzen sağlama ve problem davranışların yönetiminin ilköğretim okullarında öğretim için ayrılan zamanın büyük bir kısmını aldığını göstermektedir.

7- Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf İçindeki Problem Davranışların Yönetiminde Kendilerini Ne

Derecede Yeterli Gördükleri İle İlgili Bulgular

Tablo-6' de görüldüğü gibi uygulamaya katılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu (%54.5) kendilerini genel olarak sınıfta düzeni sağlamada ve sınıf düzenini bozan davranışların yönetimi ile ilgili sorunlarla baş etmede yeterli olarak görmektedir. Uygulamaya katılan öğretmenlerin %31.5'i sınıfta düzeni kurmada ve problem davranışları yönetmede sorun yaşamadığını, bu konuda kendilerini "her zaman yeterli" gördüklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin %14.0'ü "ara sıra yeterli" olduğunu ifade ederken, bu konuda "yetersiz" olduğunu belirten öğretmen olmamıştır. Farklı SED' lerdeki okullarda görev yapan öğretmenlerin bu soru ile ilgili görüşleri ayrı ayrı incelendiğinde, sınıfta düzeni sağlama ve problem davranışların yönetimi ile ilgili sorunları çözmede "her zaman yeterli" olduğunu düşünen öğretmenlerin üst-SED ilköğretim okullarında ve özel okulların ilköğretim kademesinde görev yapan öğretmenler olduğu görülmektedir.

Tablo-6
Sınıf Öğretmenlerinin Problem Davranışların Yönetiminde
Kendilerini Yeterli Bulma Düzeyleri

Yeterlilik Düzeyi	Alt-SED		Orta-SED		Üst-SED		Özel Okullar		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Hiç	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ara sıra	30	20.1	12	15.0	3	5.6	-	-	45	14.0
Genellikle	88	59.1	48	60.0	20	37.0	19	50.0	175	54.5
Her zaman	31	20.8	20	25.0	31	57.4	19	50.0	101	31.5
Toplam	149	100.0	80	100.0	54	100.0	38	100.0	321	100.0

8- Problem Davranışların Nedenleri İle İlgili Bulgular

Bu araştırmada ilgili literatürde (Edwards, 1993; Shores, Gunter, Denny ve Jack, 1993; Greenlee ve Ogletree, 1993; Burden, 1995) öğrencilerin sınıf içindeki problem davranışlarını nedenleri olarak işaret edilen bazı faktörler öğretmenlere veri toplama aracında sunulmuş ve öğretmenlerden bu faktörleri ne derecede problem davranışların nedenleri olarak nitelendirdiklerini belirtmeleri istenmiştir.

Öğretmenler aile, toplum, çocuğun okul dışındaki arkadaş çevresi, çocuğun gelişim özellikleri ve kalabalık sınıflar faktörleri üzerinde yoğunlaşmışlardır. Öğretmenlerin “evet” cevabı vererek problem davranışların nedenleri olarak tanımladıkları faktörler yüzdelik sıralamasına göre; aile (%82.6), çocuğun okul dışındaki arkadaş çevresi (%67.0), kalabalık sınıflar (%55.1), toplum (%53.3), çocuğun gelişim özellikleri (%43.3) ve sınıf tekrarı (%38.0) dır. Uygulamaya katılan sınıf öğretmenleri, eğitim programları (%41.1) ve medya (%40.8) faktörlerini “kısmen” problem davranışa neden olan faktörler olarak nitelendirmiştir. Öğretmenin tutum ve davranışları, öğretim yöntemleri, sınıfın fiziksel özellikleri ve sınıf kurallarının belirsizliği faktörleri ise uygulamaya katılan öğretmenler tarafından genel olarak problem davranışların nedeni olarak gösterilmemiştir.

Tartışma ve Yorum

Öğretmenlerin sınıf içinde problem davranış olarak ilk sıralarda tanımladığı öğrenci davranışları; arkadaşlarına karşı saldırgan davranışlar sergilemek (itmek, vurmak, ısırarak, tekme atmak vb.), hırsızlık, arkadaşlarıyla kaba ve küfürlü konuşmak, arkadaşlarının çantalarını izin almadan karıştırmak, arkadaşlarının okul eşyalarını çizmek, yırtmak, bozmak ya da kırmak, sürekli konuşarak diğer öğrencileri rahatsız etmek davranışlarıdır. Elde edilen bulgulara göre uygulamaya katılan sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimi konusundaki amaçlarının genel olarak sınıf içinde öğrencilerin birbirlerine saygılı olduğu, dürüst ve açık iletişim kurdukları, okul ve sınıf kurallarını benimsedikleri, öz disiplin ve kendilerini kontrol davranışlarını geliştirdikleri, birbirlerini destekleyip cesaretlendirdikleri bir sınıf ortamı oluşturma çerçevesinde yoğunlaştığı görülmektedir. Çünkü, özellikle bu amaçlara ters düşen, çoğu kez kişiye ve eşyalara karşı saldırganlık niteliği taşıyan bireysel davranışlar problem davranış olarak tanımlanmıştır. Problem davranış olarak bu davranışların ilk sıralarda tanımlanması; sosyalleştirme, toplum değerlerine uyum sağlama ve toplum içinde yaşama kurallarını uygulamada yeterlilik kazandırma, iletişim ve birlikte yaşama becerilerini geliştirme açısından örgün eğitimin özellikle ilk basamağı olan İlköğretim I. aşamanın önemi ile açıklanabilir.

Yapılan analizler sonucunda; herhangi bir nesne ile meşgul olmak, ders dışında bir işle uğraşmak, verilen görevleri yapmamak, ödevlerini gelişi güzel ya da eksik yapmak, ders araç-gereçlerini temiz kullanmamak, belirlenen sınıf içi kurallara uymamak gibi davranışların hep ön planda olduğu görülmüştür. Genellikle bireysel ve daha çok derslere yetersiz ilgi, sınıf kurallarına ve uygulamalarına karşı çıkma, sınıf içi faaliyetlere katılmada düzensizlikle ilgili olan bu davranışları öğretmenler sınıflarında daha sık gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Burden (1995)' in sınıflamasına göre bu davranışların, hafif düzeyde ve büyük oranda çocuğun çalışma becerilerinden kaynaklanan öğretimsel problemler olduğu söylenebilir. İlgili literatüre bakıldığında benzer bulgulara rastlanmaktadır. Merrett ve Wheldall (1984)'in çalışmalarında sınıf öğretmenleri sınıf içinde en sık gözlemledikleri problem davranışları; ders dinlememek, söz dinlememek, Greenlee ve Ogletree (1993)' in çalışmalarında; gereksiz konuşma, dersle ilgili olmama olarak belirtmişlerdir. Bu araştırmadan elde edilen bulgulara göre en sık gözlenen problem davranışlar, diğerlerine göre sınıf düzeninin önemsiz ihlalleri gibi görünmektedir.

Araştırmada, öğrencilerin sınıf içindeki problem davranışlarının gözlenme sıklığının farklı derslerde değişip değişmediği boyutu da incelenmiştir. Öğretmenlerin %55.5' inin görüşleri değiştiği yönünde olmuştur. Elde edilen bulgulara göre öğretmenler Türkçe, Hayat Bilgisi ve Matematik derslerinde sınıf içinde problem davranışlarla daha sık karşılaşmaktadırlar. Bu durum, bilişsel alanla ilgili davranışların ağırlıkta olduğu, olgu, kavram, ilke, genelleme ve sınıflandırmalar yönünden zengin bir içeriğe sahip olan bu derslerde öğrencilerin sıkıldığı, özellikle kalabalık sınıflarda ve öğretmen merkezli öğretim yöntemlerinin kullanıldığı durumlarda öğrencilerin can sıkıntılarını gidermek amacıyla çoğu zaman istenmeyen davranışlara yöneldiği şeklinde açıklanabilir. Öğrencilerin daha serbest olduğu, çalışmalarında çoğu zaman özgür bırakıldıkları Müzik ve Beden Eğitimi derslerinde problem davranışların yoğunluğunun daha az olduğu sonucunun farklı SED' lerdeki okullarda değişmediği görülmüştür. Problem davranışların bu derslerde azalması, öğrencilerin kendilerini daha rahat hissetmesi, ilgilerine göre hareket edebilmeleri, özellikle Beden Eğitimi dersinde gelişimlerinde çok önemli bir yere sahip olan oyun ve hareket ihtiyaçlarını karşılamaları ile açıklanabilir. Oyun kuramlarına göre oyun, çocukta fazla enerjinin harcanmasını sağladığı için gerginliği azaltmakta, çocuk bu esnada aynı zamanda dinlenmekte ve yorgunluğunu atmaktadır (Yavuzer, 1992). Beden Eğitimi, Müzik ve çocuğu aktif kılan, hareket etmesini sağlayan, kapasite ve yeteneklerine göre onu iş başında tutan derslerde problem davranışların azalması, çocuğun oyun ve aktiviteler aracılığı ile ilkel saldırganlık eğilimlerini kanalize etmesi (Yörükoğlu, 1997), anti-sosyal eğilimlerden arınarak rahatlaması, bir şeyler yapabildiğini görerek kendine güvenmesi, sürekli bir şeylerle meşgul olduğu ve ilgilendiği için sıkılmaması şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada öğretmenlerin öğrencilerin sınıf içindeki problem davranışlarını ne kadar ciddi algıladıkları araştırılmıştır. Hırsızlık, arkadaşlarıyla kaba ve küfürlü konuşmak,

yalan söylemek, arkadaşlarından izin almadan onların çantalarını karıştırmak, arkadaşlarıyla alay etmek, arkadaşlarına karşı saldırgan davranışlar sergilemek öğretmenlerin “en önemli” gördüğü problem davranışlar olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar Merrett ve Wheldall (1984), Borg ve Falzon (1989)’ un çalışmalarında elde ettikleri bulgularla benzerdir. Bu sonuç öğretmenleri en fazla saldırgan davranışların rahatsız ettiği şeklinde yorumlanabilir. Ancak uygulamaya katılan öğretmenlerin öğrenci davranışları listesinde verilen davranışların %77.0’sini “önemli” problem olarak nitelendirmeleri dikkat çekicidir. Beklenti özellikle ilkokul çağındaki çocukların gelişim özelliklerinden, derste sıkılmalarından ve yetersiz ilgilerinden kaynaklanan davranışların ılımlı problemler ya da küçük yaramazlıklar olarak nitelendirilmesi yönündeydi. Nitekim benzer araştırmada, sınıf öğretmenlerinin yaklaşık %80.0’i okullarındaki ve sınıflarındaki problemleri “önemsiz” ya da “fazla ciddi olmayan” davranışlar olarak nitelendirmişlerdir (Johnson ve diğerleri, 1991).

Araştırmada sonucunda “önemsiz” olarak nitelendirilen davranışların olmaması toplumumuzun kültürel özellikleri ile açıklanabilir. Ülkemizde sınıf içinde öğretmen-öğrenci ilişkilerini sistematik olarak ele alan çalışmalar yetersizdir. Ancak geleneksel davranışların sınıf ortamında etkisini sürdürdüğü vurgulanmaktadır. Toplumumuzda otoriter tutumlar aile yapımızda egemen olduğu için öğretmenler toplumun bir ferdi olarak okulda ve sınıfta otoriter olmaktadır. Geleneksel ve kültürel olarak bu davranışın benimsenmesi ve sınıfta düzeni sağlamanın en iyi yolunun sert davranma olduğu inancı, bu gün geçerli olmayan bir görüş olmasına rağmen yaygındır (Tezcan, 1995). Bu tutum, öğrencilerin en küçük hareketinin bile problem (düzen bozucu) davranış olarak algılanmasında, sınıftaki otoriteyi sarsacağına olan inancın etkisiyle “ciddi “ problemler olarak nitelendirilmesinde etkili olmuş olabilir.

Hırsızlık, söz almadan konuşma, arkadaşlarına karşı saldırgan davranışlar sergileme, birbirlerini şikayet etme, sürekli konuşarak diğer çocukları engelleme ve ödevlerini gelişigüzel yapma davranışları öğretmenlerin yönetiminde zorluklar yaşadığı problem davranışlar olarak ilk sıralarda yer almıştır. Sınıf öğretmenleri, sınıf içerisinde “en ciddi” problem davranış olarak tanımladıkları davranışları genel olarak yönetimi zor olan problem davranışlar olarak nitelendirmişlerdir. İlköğretim okullarında, söz almadan konuşma, yanındaki arkadaşı ile konuşma, diğer çocukları çalışmalarında rahatsız etme ve bu davranışlar kadar yaygın olmamasına rağmen arkadaşlarına karşı saldırgan davranışlar sergilemek, kaba ve küfürlü konuşmak davranışlarının baş edilmesi güç (yönetimi zor) davranışlar olarak nitelendirilmesi beklenen bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü bu yaş grubundaki çocukların (7-12) özellikle okula başladıkları ilk yıllarda sosyal kuralları, özellikle sınıf içinde sessizliği ve başkaları ile birlikte çalışmayı öğrenmelerini sağlamaya yönelik olan sınıf kurallarını tamamen kazanması beklenemez (Yavuzer, 1999). Nitekim ilköğretim düzeyindeki eğitimin bir amacı da, organize grup yaşamına katılabilmek için bireye gerekli olan bilgi, beceri ve tutumları kazandırmaktır. Bu bağlamda sınıf yönetiminin bir boyutu da sosyal toylukla mücadeledir.

Araştırma sonucunda her sınıfta ortalama olarak 5 öğrenci (%68.7) sorunlu öğrenci olarak tanımlanmış ve bu oranın alt-SED’ deki ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Okullarda disiplin uygulamalarına ilişkin olarak yapılan araştırmalar konunun bu boyutunu ele almamaktadır. Ancak kalabalık sınıfların, öğretmenin daha çok öğretmen merkezli öğretim ve yönetim teknikleri seçmesinde birincil faktör olması, bu nedenle öğrencilerin sıklıklarına, dikkatlerinin kolayca dağılmasına ve problem davranışlar göstermelerine neden olabileceği sık sık vurgulanmaktadır (Brophy, 1988; Başar, 1997). Sürekli problem davranış gösteren öğrenciler, öğretmenlerin yaklaşık % 90’ ı tarafından erkek öğrenciler olarak belirtilmiştir. Merrett, Wheldall (1988)’in çalışmalarında da öğretmenlerin %75’inin sorunlu öğrenciler olarak erkek öğrencileri belirttiği görülmüştür. İlköğretim okullarında bu konu ile ilgili fazla araştırmaya rastlanmamıştır. Bunun nedeni problem çıkarmada ya da sorunlu öğrenci olarak erkek öğrencilerin çok açık şekilde düşünülmesi olabilir. Nitekim Fields (1986)’ın çalışmasında 30 öğretmene aynı soruyu sorduğu ve 30 öğretmeninde “erkek” cevabını verdiği görülmüştür (Akt: Merrett ve Wheldall, 1988).

Genel olarak ilköğretim öğretmenlerinin sınıfta düzeni kurmak için fazla zaman ayırdıklarını ifade etmeleri beklenen bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Her gelişim döneminde öğrencinin gelişim özelliklerinin ve bunun doğal sonucu olarak davranışlarının farklılığının sınıf yönetimine yansması ve uygulamaları değiştirmesi beklenmektedir. İlköğretim yıllarında öğrencilerin sınıfa ve okula karşı sorumluluklarını öğrenmeleri, sınıf kurallarının temelinde yatan mantığı kavramaları, birlikte yaşamayı ve ortak bir amaç doğrultusunda hareket etme becerilerinin gelişmesi zaman alır. İlkokul çocuklarının sınıfta düzeni kurma ve bu düzeni korumadaki rollerini anlamada öğretmenin rehberliğine daha çok ihtiyaçları vardır. Bu davranışlarda öğretmenler için zaman alıcı olan yönetim davranışlarıdır (Lickona, 1971; Burden, 1995). Özellikle alt ve orta-SED’ deki ilköğretim okullarındaki öğretmenlerin sınıfta düzeni sağlamaya gereğinden fazla zaman ayırdıklarını ifade etmeleri bu bölgelerin sosyo-kültürel özellikleri, okul binalarının nitelik ve niceliği, sınıf mevcutlarının fazlalığı dikkate alındığında şaşırtıcı olmamıştır. Çocukların buldukları yaş dönemindeki gelişim özellikleri, sosyal gelişim düzeyleri ile önceki yaşantılarından elde ettikleri bilgi, beceri, tutum, duygu ve alışkanlıklar boyutuna okuldan kaynaklanan bu tür olumsuzluklarda eklendiğinde elde edilen sonuç beklentiler doğrultusunda olmuştur.

Araştırmada, sınıf öğretmenlerinin sınıf içindeki problem davranışların yönetiminde kendi yeterlilikleri hakkındaki düşünceleri de incelenmiştir. Sınıfta düzeni sağlama ve sınıfta düzeni bozan davranışların yönetimi ile ilgili sorunları çözmede yeterliliklerini öğretmenlerin kendi görüşlerine başvurarak almak, temelde öğretmenlerin bu konuda ne tür problemler yaşadıklarını açığa çıkarmaya istekli oldukları varsayımına dayanmaktadır. Öğretmenlerin sınıfı yönetmede yaşadıkları problemleri kötü öğretmen damgası yemek

endişesi ile açığa çıkarmaya çok da istekli olmadıkları görüşü yaygın olmasına rağmen, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (%68.5) “ara sıra” ve “genellikle yeterli buluyorum” seçeneklerinde yoğunlaşmaları bir anlamda öğretmenlerin sınıfta düzeni sağlamada sorunlar yaşadıklarını ve kendilerini yetersiz buldukları zamanlar olduğu anlamına gelebilir. Nitekim sınıfta düzeni sağlama ve düzeni bozan davranışlarla ilgili sorunlara genel olarak gereğinden fazla zaman ayırdıklarını belirten öğretmenlerin bu sorunun devamı niteliğinde olan yeterliliği ile ilgili soruya “ara sıra” ve “genellikle yeterli buluyorum” cevabını vermesi bu konuda sorunlar yaşadıklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Elde edilen bulgulara göre öğretmenler, öğrencilerin sınıf içindeki problem davranışlarından büyük ölçüde aileyi sorumlu tutmaktadır. Özellikle sınıf yönetimin boyutları ile ilgili olan ve veri toplama aracında öğretmenlere sunulan diğer faktörler en az derecede işaretlenmiştir. Bu durum olumsuz bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Çünkü sınıf içinde düzeni bozan, istenmeyen davranışın anlaşılması ve tanımlanması doğru bir yaklaşımla çözülmesinin ön koşuludur. Davranışı anlamak, sorunun nedenlerini tanımanın yanı sıra gelecekte tekrarlanmasını önlemek amacıyla nedenleri ortadan kaldırmak ve ortaya çıkabilecek problem davranışların tahmin edilmesini açısından önemlidir. Problem davranışların temel nedenleri olarak aileyi ve toplumu göstermek, problem davranışlarla mücadelede sorumluluğun büyük bir oranda ailede ve toplumun üzerinde görülmesine neden olabilir. 1987 yılında Amerika’da Ulusal Eğitim Birliği (NEA) tarafından yapılan araştırma sonucunda öğretmenlerin %81.0’inin bu sorumluluğun aileye ait olduğu şeklinde bir görüşe sahip olduğu görülmüştür. %7.0 gibi küçük bir öğretmen grubu problem davranışlarla mücadelede temel sorumluluğun eğitim kurumlarında ve öğretmenlerde olduğunu ifade etmiştir (Akt:Grenlee ve Ogletree, 1993). Öğretmenlerin problem davranışların temel nedeni olarak aile ve toplumu göstermesinin nedeni aile ve çocuk arasındaki kaçınılmaz etki ve sorumluluk ilişkisi olabilir.

Öneriler

İlgili literatürde öğretmen adaylarına sınıfı etkili bir şekilde yönetmede gerekli olan bilgi ve becerileri kazandırmada sınıflarda olması muhtemel bir takım durumları açıklayan ve adayların bu gibi durumlar karşısında nasıl davranabileceklerini anlatmalarına olanak sağlayan “benzerlik egzersizleri” nin kullanılması önerilmektedir (Brophy, 1988). Çünkü sınıf yaşamında yaygın olan problemler konusunda bilgilendirilmek, bu problemleri nasıl ele alacakları konusunda fikir yürütmek adaylarda önceki öğrenmeleri ve geçmiş yaşantıların etkisiyle oluşmuş yanlış kanıları açığa çıkarmaya yardım edecektir. Aynı zamanda öneri niteliğindeki temel bilgilere sahip olmalarını da sağlayacaktır. Bu durum öğretmen adaylarının gerçek sınıf koşullarına girdiklerinde “şok” yaşamalarını engellemede ya da etkisini asgari düzeye indirmede önemlidir. Bu araştırma sonucunda ilköğretim sınıflarında gözlemlenen problem davranışların nitelik ve niceliği ile ilgili elde edilen

bilgiler öğretmen adaylarını yetiştirilmesi sırasında yapılması önerilen “benzerlik egzersizleri” nde kullanılabilir.

Araştırma sonucunda öğretmenlerin en sık gözlemlediği problem davranışların genellikle çocukların bireysel farklılıklarından, çalışma becerilerinden ve derslere karşı yetersiz ilgilerinden kaynaklanan öğretimsel problemler olduğu görülmektedir. Bu durum sınıflarda öğretim etkinliklerinde bireysel farklılıkların göz önünde bulundurulmasını ve sınıfın öğrenciler için ilgi çekici duruma getirilmesini gerektirmektedir. Okulun ve derslerin daha motive edici duruma getirilebilmesi için sınıfta her öğrencinin katılabileceği eğitici, eğlendirici ve dinlendirici etkinliklere yer verilmelidir.

Öğretimsel problemler kadar sınıflarda sık gözlemlenmemesine rağmen kalabalık ilkokul sınıflarında, sözel ya da fiziksel saldırganlık davranışlarının yaygın olduğu araştırma sonucunda ortaya çıkan bir diğer sonuçtur. Daha çok alt-SED’ deki ilköğretim okullarında gözlemlenmesine rağmen diğer sosyo-ekonomik düzeylerdeki okullarda görev yapan öğretmenler de benzer yönde görüş bildirmişlerdir. Bu durum, öğretmenlerin çocuğun saldırgan davranışlar göstermesine yol açan nedenleri çok iyi belirlemelerini ve aile ile işbirliği yapmalarını gerektirmektedir. Çünkü davranış değiştirmede, problem davranışlarla ilgili sorunları çözmede başarı, bu davranışı doğuran nedenleri ortadan kaldırmaya, sınıf ve aile ortamlarındaki davranışların tutarlılığını sağlamaya bağlıdır. Bu nedenle okul-aile, öğretmen-veli ilişkilerine önem verilmeli, aile sadece çocuğun başarısız ya da problemlili olduğu durumlarda değil gelişim özellikleri, eğitimi ve başarı durumu hakkında da bilgilendirilerek bu bağ kuvvetlendirilmelidir.

Çağdaş sınıf yönetimi anlayışı, problem davranış meydana geldikten sonra onlarla baş etmek yerine problem davranışların meydana gelmesini önleyici yaklaşımı gerektirmektedir. Birincil odak noktası, problem davranışın oluşmasına yol açabilecek koşulları ortadan kaldırarak her öğrencinin öğrenme sürecine katılmasını sağlamaktır. Bu araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç, uygulamaya katılan sınıf öğretmenlerinin genel olarak sınıftaki problem davranışlardan birinci derecede “aile” yi sorumlu tutmalarıdır. Öğretmenin ve öğretmenin sınıf içindeki davranışlarının sınıf ortamında problem davranışlara neden olabileceği şeklinde ifade edilen faktörler göz ardı edilmiştir. Gerek öğretmen adaylarının gerekse deneyimli öğretmenlerin, öğrencilerin sınıf içinde problem davranışlar göstermelerinde neden olabilecek öğretmenden kaynaklanan faktörler konularında bilgilendirilmeleri gerekmektedir.

Bu araştırma ilköğretim okullarındaki problem davranışların belirlenmesi amacıyla, öğretmenlerin sınıf içinde yaşadıkları problemlerin nitelik, nicelik ve nedenlerini açıkça ortaya çıkarmaya istekli oldukları varsayımından hareketle “anket” uygulaması ile sınırlı kalmıştır. Yapılacak yeni araştırmalarda “gözlem” ve “görüşme” yöntemleri birlikte kullanılabilir. Araştırma Adana ili merkez ilçelerinde (Yüreğir ve Seyhan) bulunan farklı SED’ lerdeki ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Anket üzerinde geliştirme işlemleri yapılarak “posta anketi” yolu ile bölge genelinde ilköğretim okullarında gözlenen problem davranışlar araştırılabilir.

Araştırmada, öğretmenlerin (cinsiyet, yaş, medeni durum, mezun olunan okul türü, mesleki kıdem, çocuk sahibi olup olmama vb.) kişisel özelliklerinin, davranışı problem olarak tanımlama, bu davranışların sınıflarda gözlenme sıklığı ve problem davranışa verilen önem derecesi arasındaki ilişkiye bakılmamıştır. Bu değişkenler tek tek veya birkaç değişken birlikte ele alınarak ilköğretim okullarındaki problem davranışlar, gözlenme sıklığı ve önem dereceleri ile aralarında ilişki olup olmadığı araştırılabilir.

Kaynaklar

- Akkök, F.; Askar, P.; Sucuoğlu, B. (1995), "Safe schools require the contributions of everybody: The picture in Turkey", *Thresholds in Education*, 21, (2), 29-28.
- Başar, H. (1997), *Sınıf Yönetimi (3. Baskı)*, Ankara: Önder Matbaacılık Ltd. Şti.
- Borg, M. G.; Falzon, J. M. (1989), "Primary school teachers' perception of pupils' undesirable behaviours", *Educational Studies*, 15, 251-260.
- Brophy, J. E. (1988), "Educating teachers about managing classrooms and students", *Teaching and Teacher Education*, 4, (1), 1-18.
- Burden, P. E. (1995), *Classroom Management and Discipline*, Methods to facilitate Cooperation and Instruction, USA: Longman Publishers.
- Cunningham, B. ; Sugawara, A. (1989), " Factors contributing to preservice teachers' management of childrens' problem behaviors", *Psychology in the Schools*, 26, October.
- Curwin, R. L. ; Mendler, A. A. (1998), *Discipline with Dignity*, E. Broymers. Inc. (Ed.), USA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Edwards, C. H. (1993), *Classroom Discipline and Management*, Newyork: Macmillan Publishing Company.
- Eripek, S. (1980), "Ankara il merkezinde bulunan ortaöğretim kurumlarında disiplin uygulamaları ve bu uygulamaların öğrencilerin uyum sorunları yönünden değerlendirilmesi", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Evertson, C. M. ; Harris, A. H. (1992), "What we know about managing classrooms", *Educational Leadership*, 19, (7), 71-78.
- Gözütok, D. (1998), *Öğretmenlerin Dayaja Karşı Tutumları ve Okullarda Dayak Uygulamaları*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Greenlee, A. R. ; Ogletree, E. J. (1993), "Teachers' attitudes toward student discipline problems and classroom management strategies", USA. Illinois, 18, **ED36430**.
- Güven, S. (1998), "Sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimi ve disiplini konusundaki yeterlilikleri ve eğitim ihtiyaçları", *Öğretmen Dünyası*, S. 226, ss. 26-28.
- Johnson, B. ; Oswald, M. ; Adey, K. (1993), "Discipline in South Avustralian primary schools", *Educational Studies*, 19, (3), 289-305.
- Karlin, M. S. ; Berger, R. (1972), *Discipline and the Distructive Child, A Practical Guide for Elementary Teachers*, USA: Parker Publishing Company. Inc.

- Kauffman, J. M. ; Mostert, M. P. ; Trent, S. C. ; Hallahan, D. P. (1998), *Managing Classroom Behavior (Second Edition)*, Allan Bacon, A Viacom Company.
- Koç, M. ; Dutar, M. ; Ayhan, E. (1977), “Konya liselerinde disiplin nedenleri ve çözüm önerileri”, *Konya Rehberlik ve Araştırma Merkezi Yayınları*, S. 19.
- Lickona, T. (1971); *Educating for Character, “How our Schools can teach respects and responsibility”*, Newyork: Bantam Books.
- Merrett, F. ; Wheldall, K. (1988), “Which classroom behaviours do primary school teachers say they find most troublesome?”, *Educational Review*, 40, (1), 13-27.
- Merrett, F. ; Wheldall, K. (1984), “Classroom behaviour problems which junior primary school teachers find most troublesome?”, *Educational Studies*, 10, (2), 87-92.
- Senemoğlu, N. (1992), “İngiltere’de ilköğretime öğretmen yetiştirme ve Türkiye ile karşılaştırılması”, *Türkiye’de İlköğretim Sempozyumu*, 21-22 Mayıs 1992, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 8.
- Shores, R. E. ; Gunter, P. L. ; Denny, R. K. ; Jack, S. L. (1993), “Classroom influences on aggressive and disruptive behaviors of students with emotional and behavioral disorders” *Focus on Exceptional Children*, c.26, S. 2 , ss. 1-10.
- Turanlı, A. S. (1995), “Students’ expectations and perceptions of teachers’ classroom management behaviours”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkeç, A. (1986), “Orta dereceli okullardaki öğrencilerde görülen disiplinsiz davranışlar ve bunlara uygulanan yaptırımlar”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uysal, G. (1991), “Ortaöğretim kurumlarında disiplin yönetmeliği hükümlerine göre disiplin uygulamalarının değerlendirilmesi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Varış, F. (1988), *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı (4. Baskı)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 59.
- Weber, W. A. (1986), “Classroom management”, J. M. Cooper (Ed.), *Classroom Teaching Skills*, 272-357, Toronto: DC. Heath and Company, Lexington Massachusetts.
- Yavuzer, H. (1999), *Çocuk Eğitimi El Kitabı, (9. Baskı)*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yörükoğlu, A. (1997), *Çocuk Ruh sağlığı (21. Baskı)*, Ankara: Özgür Yayınları, No: 48